

XV. 8186. n. a. 1947. január 17. vegyes státusságos.
 XVI. 8295 n. a. 1947. április 25. teljes státusságos
 XVI. 8705 - 1948. márc. 16. - költési-joghólos. pótl.
 8763 - " - május 7. - joghólos. pótl. - orfvs.

1 munkái között: 826/1947-48 jún.
 Rep. 1948. v. 7.

Küldetés: Szerzőjegy (Fehér m.) 1946. október 3.

Elfogadom! Először!

Budapest, 1947 jún. 24.

Hozzájárulok! *Pestsz*

1947 június 26

Y. K.

A HUNGÁRIAI M. KÖZTUDOMÁNYI ÉS EGYETEMTUDOMÁNYI KÖZPONT TUDOMÁNYOS
 ÉS ALLAMTUDOMÁNYI KARA.
 1265 46/47.
 DOK: 1947. évi június 21. n.
 ELŐZŐ
 DOK. SZÁM: 1265/47.

A tévedés tana a magyar magánjogban.

Doktori értekezés a
 magyar magánjog tárgy-
 köréből.

Autó aláírás

Birtoklatra kiadom: jogszigorító

Dr. Szász Gyula

*-----
 Székely László professzor úrnak.*

Debrecen, 1947. június 21.-én.

e. i. dékán.

Forrásművek jegyzéke:

1. Dr. Zachár Gyula: A magyar magánjog alap-
tanai. Bp. 1928. IV. kiad. Grill-kiadás.
2. Dr. Kolosváry Bálint: Magánjog. Bp. 1930.
III. kiad. Studium-kiadás.
3. Dr. Szladits Károly: A magyar magánjog váz-
lata. Bp. 1935. IV. kiad. Grill-kiadás.
4. Dr. Almási Antal: A kötetmi jog kézikönyve.
Bp. 1926. Tébe-kiadás.
5. Dárday - Szentirmai - Angyal: Igazságügyi
törvénytar. Bp. 1931. II. kiad. Egyetemi
nyomda-kiadás.
6. Dr. Wenczel Gusztáv: A magyar és erdélyi
magánjog rendszere. Budán, 1863. Egyetemi
nyomda-kiadás.
7. Suhayda János: A magyar polgári anyagi mag-
gánjog rendszere az O. E. által megállapi-
tott I. T. Szabályokhoz alkalmazva. Budán,
1867. Egyetemi nyomda-kiadás.

I. fejezet.

Werböczy - Hármaskönyvének 71. titulusa-
ban - azt mondja /: Magyar Törvénytár 1897.,
Franklin-kiadás, 146. oldal :/, hogy "Verum
qua plurimae fraudes, in huiusmodi concam-
biali bonorum permutatione per pleriosque
fieri et committi consueverunt...", majd az
1. §-ban azt mondja, hogy "Ne igitur fraus,
et dolus cipiam patrocinari videatur";

erre való emlékezéssel Wenzel Gusztáv
azt állítja, hogy az akarat szabad eltökélé-
sének főakadályai a csalárdság /:fraus et do-
lus :/ és erőszak /: vis :/.

Szerinte "az előbbinek következése a té-
vedés /: ignorantia :/, az utóbbinak a réle-
lem /:metus:/, melynek hatása alatt az akarat
szabad eltökélésének helye nem lenet."

Ez a megállapítás azt a látszatot kelti,
mintha a tévedés nem jönetne létre másként,

mint csalárdság, vagyis szándékosság által. Igaz ugyan, hogy a csalárdság megteveszti a jogügyleti másik felet és létrehozza nála a tévedést, de tévedés nem csupán így jöhet létre.

Más dolog az, ha azt mondjuk, hogy a tévedés "nem tudatos" akarathiany, mert a tévedőnél valóban nincsen akarat arra nézve, hogy képzetei helytelenek legyenek.

Megerősíti Wenzel kifogásolhatóan laza kifejezését az is, hogy azzal tolytatja gondolatát, hogy a csalárdság vagy erőszak mellett kötött szerződéseket a magyar jogrend nem ismeri el érvényeseknek, s ezzel méginkább felkelti azt a hitet, hogy a tévedést nem teljesen juttatja kifejezésre.⁴

Felhozhatjuk még azt is, hogy a tévedést ignorantianak nevezi és ezzel csak újabb alkalmat ad arra a feltevésre, hogy nem különíti el egymástól a tévedést és a nem-tudást, holott a nem-tudás képzetek hiánya, a tévedés pedig képzetek helytelensége, amint Almási mondja: "a tévedés a tényeknek meg nem fele-

⁴ lásd i. m. I. kötet, 395. oldal.-

lő helytelen fogalom".

A mai magyar magánjog azon az álláspon-
ton van, hogy a tévedés kizárja az akaratot,
azt az igazi akaratot, mely jogügyletet léte-
sit, de nem tekinti a tévedéssel létesült
jogügyletet semmis ügyletnek,

hanem csak azt írja elő, hogy módot kell
adni arra, hogy a tévedő fél az ilyen ügyle-
tet megtámadhassa és érvénytelenítse.

Erre a forgalom biztonságának érdekében
van szükség, s a tévedőnek az ügylet elleni
támadása csak akkor vezet sikerre, ha a té-
vedés lényeges és menthető volt, különben az
ügylet érvényes marad.

A jogügyletnek tévedés címén való megtá-
madása esetén a bírói mérlegelésnek tág teret
enged a jogrend, s éppen ezért nagyon fontos
bíróságainknak ebbeli gyakorlata. Minden egyes
esetben alaposan meg kell vizsgálni a felme-
rült tényeket és az ügylet által kifejezett
jogi érdeket, miért is nehéz lenne defini-
álni azt, hogy mikor menthető a tévedés.

Általában azt tanítja a magyar magánjog,
hogy a személyben és az ügyleti akarat tár-
gyában való tévedés a lényeges, de ez a meg-

állapítás ma már nem áll meg, mert az újabb felfogás szerint gyakran előfordulhat az, hogy a személy és a jogügylet tárgya nem lényeges a jogügyletben. Így azután a tervezet azt jelenti ki /: 1002. §. :/, hogy a tévedés akkor lényeges, ha a jogügyleti tartalom olyan körülményekre nézve áll fenn, mely körülményeket a közfelfogás lényegeseknek tart, de még ebben az esetben, ennek fennforgása esetén is előfordulhat olyan ügylet, melynél a tévedő fél nem tartotta lényegesnek a közfelfogás szerint lényeges körülményt.

A jogügyletnek tévedés címén való megtámadása csak akkor vezethet sikerre, ha a tévedésnek a konkrét esetben való lényegességén kívül, vagy helyesebben azon túl, a tévedés vétlen, másszóval menthető, s ez akkor fordul elő, amidőn a tévedő fél a tévedést igazolni tudja, s ternére semmi gondatlanság nem róható fel.

A jogügyleti akarat szabadságát a nem ilyen tévedés is befolyásolja és az a tévedés is, mely az akaratelhatározás indító okában áll fenn, de az indokban való és nem lényeges tévedést eredményesen rendszerint

nen lehet megtámadni, hacsak a téves indok nem az egész ügyletkötés egyetlen oka, sőt feltétele,

mert ilyenkor az egész ügylet értelmetlenné válik, s ilyenkor is az ily eset fennállásának megállapításánál rendkívül fontos a bírói mérlegelés, mert csak a bíró képes a konkrét ügyben eldönteni azt, hogy lényeges tévedés történt-e és hogy feltétel szerű előzményként lehet-e felrogni a tévedést.

Nem ilyen nehéz a bíró helyzete abban az esetben, / midőn az ügyleti ellenfél idézte elő a másik fél tévedését, vagy különösen megtévesztette, vagyis a tévedést maga idézte elő, vagy tévedését felismerte, de tévedésében megnagyta.

Az indokban való tévedés különösen fontos szerephez jut a végrendelkezésnél, az ajándékozásnál, s általában az ingyenes juttatásnál.

Képviselőlet esetén a képviselő cselekményei a képviselt személyére és javára idézik elő a célzott jogi hatásokat, mert a képviselő

↳ lásd Kolosváry i.m. 126. pont, 47. olda 1.

seltet közvetlenül jogosítja, illetve kötelezi a képviselő ügylete. Ezeknek a cselekményeknek az érvényességét a képviselő személye által kell elbírálni, a képviselt nem felelős a képviselő tévedéseiért, csak akkor, ha utasításokkal ellátott képviselőről van szó és az instrukciók olyan részletesek, hogy a képviselőnek szabad elhatározására semmiféle tere nem maradt.

Előfordulhat olyan eset is, amelyben a jogügyleti nyilatkozat nem téves ugyan általában, hanem csak egyes pontjaira nézve. Ilyenkor sikerre vezet az is, ha a jogügyleti nyilatkozatnak a téves pontját támadja meg a tévedő, ha a már vázolt kellékei a tévedésnek fennállanak, természetesen az is szükséges, hogy a bíróság úgy lássa, hogy a kérdéses ügyletet az említett pont nélkül is megkötötték volna, mert különben az egész ügylet esetleges megsemmisítésével állunk szemben.

A most felhozott esetben a bíróság hivatása az, hogy a tévedő fél által hivatkozott pont tartalmát megállapítsa, ha a felek e pontra nézve megállapodásra jutni nem tudnának.

Az egész ügylet érvényességének megtámadása és a támadás sikeressége esetén a szabály az, hogy az előző állapotot vissza kell állítani,-

ha azonban a tévedés a jogügyletnek a lebonyolításában állott elő, akkor az előző állapot visszaállításának kötelezettsége abban áll, illetve úgy idomul, hogy a nem kellő teljesítésből származó jogok érvényesíthetők, tehát a megfelelő teljesítés, illetőleg a meg nem felelő teljesítésből származó kár megtérítése képezi az *in integrum restitutio*t.

Nem köteles a tévedő a másik felet előre értesíteni arról a szándékáról, hogy az ügyletet meg akarja támadni, de csak abban az esetben áll ez a szabály, ha a másik fél a tévedésről tudott, vagy tudhatott. /: Kimondta ezt a Kuria egy szerződésszegési esetben C. IV. 250. sz. alatt 1929. december 6-án a Ternovszky tanácsban. :/

Az előbb említett *in integrum restitutio* gondolatából következik az, hogy a tévedésből kapott értéket rendesen természetben kell visszaadni,-

ettől eltérés van olyankor, midőn az ilyen dolog már nincs meg, vagy pénz esetében akkor, ha az összeg a pénzérték változása miatt lényegesen csökken,-

s az ilyen esetekben a jogrend azt írja elő, hogy a visszatérítésnek olyan mértékűnek kell lenni, mint a mennyire vagyona gyarapodott.

A tévedésből származó felelősség kérdésére nézve felhozhatjuk azt az esetet, amidőn X pénzkölcsönt adott raktárjegy ellenében a perben szereplő Y-nak és pedig azon raktárjegy ellenében, melyet alperes beraktározási vállalata Y-nak az ott beraktározott árujáról bemutatóra szólnan kiállított, s a kölcsön Y-től behajthatatlanná vált, s az alperes megtagadta az árunak a felperes részére való kiadását: követelte alperestől a kölcsönből származó kárának megtérítését.

A fellebezési bíróság a keresetet elutasította, mert azon az állásponton volt, hogy a raktárjegy a beraktározott árut nem helyettesítő értékpapír és így saját veszélyére hiteltelzett felperes, midőn a raktárjegyet fedezetül elfogadta.

Felülvizsgálati kérelemre került sor, amelyben a peres fél előadta azt, hogy alperes megtévesztette azzal, hogy rámutatott a raktárjegynek azon szövegére, mely szerint az áru a raktárjegy bármely bemutatójának rendelkezésére áll és ezért kártáritással tartozik.

Ezzel kapcsolatban a Kuria feloldotta a fellebezési bíróság ítéletét /: C. IV. 3152.:/ és kimondta, hogy az a harmadik személy, aki az ügyletkötő félnek a másik fél megtévesztésére irányuló szándékát, illetőleg magatartását előmozdította, szintén felelőssé lesz az okozott kárért, különösen akkor, ha ezen cselekménye abban áll, hogy mások tévedésbe ejtésére alkalmas eszközt ad az ügyletkötőnek rosszhiszeműen és vétkesen. Ez a rosszhiszeműség és vétkesség pedig a megtévesztő raktárjegy esetében fennállott.

Osztályos egyezségnél mezőgazdasági ingatlanért és felszerelésért az egyik egyezséget kötő fél azért fogadott el az értékénél jelentékenyen kisebb összeget, mert nem szerezhette meg megfelelő tájékoztatást nagyvárosi létére, viszont a másik fél mezőgazda

volt és így bizvást feltételezhető, hogy a másik fél tévedésével tisztában volt,

ezért ezt a körülményt a bíróság figyelembe vette annál is inkább,

mert éppen örökösödési ügyben az egyenlőségi elvet erősen szem előtt kell tartani.

Egyébként az egyezségekre nézve az az irányadó, hogy azt lehetőleg fenn kell tartani és csak akkor lehet hatálytalanítani, ha valótlannak bizonyulnak olyan körülmények, melyeket az egyezséget kötő felek az egyezségnél alapul vettek és amelyeknek a valóságát feltételezték,

sőt még az ilyenek sem rontják le az egyezés érvényét, ha az ilyen körülményekre nézve az egyezés során kétely merült fel, vagy vita támadt. Itt ugyanis nem áll az, hogy a tévedő hamis képzet következtében meglévő tényeket meg nem lévőknek tekint, vagy fordítva,-

s az ilyen vita esetében a felet már gondatlanság terheli bizonyos mértékben, s ilyenkor nagyon távol áll a tévedő attól, hogy azt lehessen mondani, hogy tévedését a másik fél okozta,-

s ez még akkor is áll, ha a másik fél a vita következtében közel jutott ahhoz, hogy a tévedő fél tévedését felismerje.

A tévedés lényegességére nézve azt mondtuk, hogy akkor támadható meg sikerrel az ügylet, ha a tévedés lényeges, lehetőleg az ügylet tárgyára, lényeges feltételére, vagy ugyancsak lényeges tartalmára vonatkozott, s ezek a kellékek a közfelfogás szerint, vagyis a közönséges életfelfogás szerint lényegesek és feltételezhető, hogy a másik ügyletkötő fél a tévedés nélkül nem létesítette volna az ügyletet.

Menthető ilyen módon az olyan tudatlan egyénnek a kötelemvállalása, aki nagy szaktudást és tökeerőt igénylő munka elvégzésére vállalkozik, s ehhez anyagi ereje nincsen és anyagi romlását idézné elő, ha tudatlansága ellenére kötelezettsége fennmaradna.

A lényeges tévedésnek rendszerinti esete, ha a tévedést a másik fél okozta, vagy ha nem okozta is, de a másik fél tévedését kellő gondossággal felismerhette volna, - ha mindkét fél ugyanazon téves feltevésben kötötte az ügyletet, - ha a másik félre ingyenes előny

vagy aránytalan nyereség származnék, - és szabály az is, hogy nem hivatkoznak tévedésére a tévedő, ha azt maga idézte elő.-

II. fejezet.

A kötelmi jogban az indokban való tévedés rendszerint nem jön figyelembe, nem számít lényeges tévedésnek, mert a mondottak szerint a forgalmi szempontok miatt nem lehet az indokot figyelembe venni.

Csak akkor számít az indok, ha az a szerződés feltétele, s akkor is hatálytalanodik az ügylet, ha a relek által ismert, valamely lényeges, tehát olyan feltevés mellett létesült, mely nélkül a relek nem kötötték volna meg az ügyletet és a feltevés tévesnek bizonyult.

Az indokban való tévedésnek a magánjog más terén van nagyobb szerepe.

Nem tekinti lényegesnek a gyakorlat a jogban való tévedést sem.

Fel kell azonban noznunk a 284. és 285. sz. P. H. T.-ba felvett határozatokat. Az első szerint lényegesen tévedett az örökha-

gyó akkor, midőn gyermekét személyi állapotánál fogva öröklésre képtelennek tartotta, mert ilyen módon nem érvényesült a végrendelezőnek valódi akarata. /: E. H. 2831.sz. 1903. május 26.:/ A második birói gyakorlatra való hivatkozással jogszabálynak minősíti azt, hogy amennyiben a végrendelezésnek alapját és indokát az örökhagyónak valamely feltevése képezi, a végrendelet hatálytalanodik az által, hogy a végrendelező feltevése téves volt, vagy a feltevés ellenkezője állott be. Ez az oka annak, hogy hatálytalanává válik a végrendelet akkor, ha a végrendelezőnek a végrendelet készítése után gyermeke születik, émbár csak a vélelem szól emellett, hogy a végrendelező akarata megváltozott volna a gyermek születése következtében, s így "ez a vélelem az utóbb bekövetkezett tényekre tekintettel elrontottnak is tekinthető, mely esetben a végrendelet hatálya újból feléled és az utószülöttnek csak köteles részre van igénye."

A ténybeli és indokbeli tévedés között

/ E. H. 1897. május 25-i 1.300/1896.--

az a különbség, hogy az utóbbi esetben az ügyleti akarat fennforog ugyan, azonban hibás. A tartalmi, nyilatkozatban való tévedés lenet eltévesztés és félreértés,-

előbbiről akkor beszélünk, amidőn a tévedő a nyilatkozatot tévesztette el [↑], nem akart nyilatkozatot tenni, vagy nem akart olyan nyilatkozatot tenni és az eltévesztést pl. nyelvbotlás vagy szórakozottság idézte elő így más számot, vagy más dátumot, vagy más nevet mondott,

félreértésről viszont akkor beszélünk, ha azt írta vagy mondta ugyan, amit írni, mondani akart, de nem volt tisztában nyilatkozatának értelmével.

Az ilyen tartalmi tévedések azok, melyek az érintettek szerint kiterjedhetnek az egész nyilatkozatra, vagy annak egy részére. Az előbbire példa azon eset, midőn valaki azt gondolja, hogy valamely nyilatkozatot tanuként ír alá és ahelyett ügyletkötő nyilatkozatot létesít. Abban az esetben, ha nyilatkozatának egy részére nézve áll fenn té-

↑ lásd Dárday i. m. 829. oldal.-

vedés, akkor csupán az kerül vizsgálat alá, hogy lényeges-e a tévedése, a fogalomképzés helytelenségét a közelfogás fontosnak tartja-e.

Amennyiben a tévedést helytelen fogalomképzésnek tartanánk, akkor a tévedésnek okát kisebb-nagyobb mértékben maga a tévedő fél adta volna és ha "több gondossággal, több körültekintéssel járt volna el, és több szakértelemmel, a tévedésbe esést talán elkerülhette volna".

Ilyen a vétel tárgyának felcserélése pl. a tárgy azonosságára való tévedés, melyet a közelfogás rendszeren lényegesnek szokott tartani, ugyanígy az oly tévedést is, mely a tárgy olyan tulajdonságára vonatkozik, mely tulajdonság a tárgyat mássá teszi, pl. valódi ékkő helyett hamisítvány.

A személyben való tévedés rendszerint nem lényeges a vagyoni ügyleteknél, de lényeges is lehet pl. ott, ahol olyan munka elvégzéséről van szó, amely személyhez rűződik a bizalomnál fogva, - amint azt Zachár idézett munkájában mondja.

A tévedés ezek szerint a jogügyletek

érvényét befolyásolhatja, s akkor, midőn befolyást gyakorolhat a jogügylet érvényére, akkor is a tévedő féltől teszi függővé a jogrend azt, hogy megtámadja-e a jogügyletet, vagy sem.

Utóbb nem valónak bizonyult feltevés olyan tévedésre vezethet, melyből jogügyleti nyilatkozat támad, holott ha a tévedő nem tette volna meg ügyleti nyilatkozatát, ha nem tévedett volna a körülmény fennállására nézve jogügyletről szó sem lehetett volna.

Az ilyen tévedés téves feltételezés akkor, ha mult vagy jelenlegi tényre vonatkozik, meghiúsult várakozás akkor, ha jövőbeli tényre nézve keletkezett. Utóbbira pl. felemlíthetjük azt, hogy megveszek valamely házat azért, mert azt hiszem, hogy a villamosmegállót oda fogják helyezni. Ezek az indokbeli tévedések, melyek az ügylet érvényességére rendszerint nincsenek kihatással, hiszen a másik ügyletkötő fél nem kutathatja azt, hogy mirőle indok vezet a vele ügyletet kötő felet nyilatkozatának megtételére és nem is áll módjában ezt kutatni, mert az indok nem más, mint az akarat elhatározásnak belső indítéka,

melynek éppen azért külső megnyilatkozása nincsen is.

Mindemellett az indok is figyelembe jöhet a már kifejtettek szerinti feltételezés esetén és akkor, ha csalárd megtévesztéssel állunk szemben.

A feltételezést bele kell foglalni a jogügyletbe, de nem szükséges kifejezetten belefoglalni, hanem elég hallgatólagosan is, amely eset akkor áll fenn, ha az ügyletet kötő felek mindkét részről ismerték és szem előtt tartották a feltételezést.

Tévedés~~t~~ okozhat valamely közlésnek elferditett továbbítása is. Ez a tévedésnek sajátos fajtája, s csak ott jöhet létre, ahol az ügyletkötő felek egymástól távol vannak. Gyakori eset a távirati közlés elferditése, amikor a táviratot feladó akaratának megfelelő módon adja fel ugyan a közlést, azonban ez változott módon jut a címzett tudomására és a címzett a változott alakban fogadja el az ajánlatot;

az ilyen ügylet olyan módon érvényes, amint az elfogadás megtörtént, azonban a másik ügyletkötő fél megtámadhatja az ügyletet

a tévedésre fennálló szabályok szerint, azonban abban az esetben, midőn a címzett adott okot a távirati közlésre: olybá kell venni a címzettet, mint aki maga idézte elő a tévedést.

Az 1894: XXXI. tc. szabályozza a házasságot, s ezen törvény az 53-55. §§-ban rendezi a szabad beleegyezést kizáró körülményeket, melyek a kényszer, a tévedés és a megtévesztés. Ezek mind olyan körülmények, melyek miatt a kényszerített, tévedő, illetve megtévesztett házastfél megtámadhatja a házasságot. A Ht. ezen szabályai taxative állapítják meg az ilyen megtámadási okokat, másnemű akaratlan nem szolgálhat okul a megtámadásra és a felsorolt esetekben is csak a tévedő stb. fél támadhatja meg a házasságot.

Itt akkor áll elő elsősorban a tévedés, ha az in negotio történt, tehát az egyik házastuló fél nem tudta, hogy kijelentése által házasságot köt és nem is akart házasságot kötni, -

ha más személlyel kötött házasságot és nem tudta azt, hogy az a személy más, -

ha az egyik házastuló fél a házasság meg-

kötésekor a házassági tartozás teljesítésére állandóan képtelen volt és ezt a másik fél nem tudta és az eset körülményeiből nem is következtethette,-

ha az egyik házасuló fél a kötés előtt halálra, börtönre, fegyházra, vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt rogházra volt ítélve s a másik félnek erről nem volt tudomása; öt évnél rövidebb büntetés esetében "csak akkor támadható meg a házasság, ha alaposan feltehető, hogy a másik házасfél ezt tudva nem kötötte volna meg a házasságot".

Ezenkívül emliti a törvény azt az esetet, melyben a menyasszony mástól, mint vőlegényétől teherben van és ezt a vőlegény nem tudta,

és végül sorolja fel a holtánnyilvánítást, amidőn a holtak nyilvánított házastárs az új házasság megkötése után jelentkezik és az új házastársak nem tudták a házasság megkötésekor, hogy életben van. Ebben az esetben a megtámadás csak addig lehetséges, amíg az új házasság fennáll és a holtak nyilvánított életben van. A holtak nyilvánított nem támadhatja meg az új házasságot, hanem csupán az új házасfelek egyike. A megtámadás következ-

tében az új házasság megszűnik, helyesebben érvénytelenné válik, és egyben felmerül az a vitatott kérdés, hogy ilyenkor az első házasság helyreáll-e vagy sem. A helyes nézet szerint ilyen módon ipso iure nem áll helyre, mert igaz ugyan, hogy a megtagadott házasság az érvénytelenítés után úgy tekintendő, mint-ha megsem kötötték volna, azonban az a tény, hogy azon időpontig érvényesnek kell tekinteni, a nő második házassága az elsőt megszüntette, ezért a második házasság megszüntetésével az előbbi nem állhat helyre.

A jogi hatást a magánjog világában az akarat és a kinyilvánítás hozza létre. Ezek a jogügyletek lényeges elemei és kiindulási pontjai és együttesen képezik a jogilag releváns cselekvést, mely jogváltozást von maga után.

Az akarat és kinyilvánítása akkor is ki van téve veszélynek, ha egyoldalú, azonban gyakrabban fordulhat elő a tévedés a kétoldalú jogügyleteknél, melyekhez két akarat és két akaratkinyilvánítás szükséges.

Az akarat és nyilvánítás két különböző tényezője a jogilag releváns cselekvésnek,

azonban okozatilag szoros összefüggésben vannak egymással.

Lélektanilag az akarat lényege a belső elhatározás és lélektanilag csak ez az irányadó, mert ez az öntudattal rendelkező embernek a lelki terméke,- azonban másként állunk a jognak a világában, mert a jogrendnek nem elegendő az, ami az ember lelkében lefolyik, vagy abban kitermelődik, hanem tekintettel kell lennie az akaratelhatározásnak külső megnyilatkozási formájára is és a jogi élet csak azt tekintheti jogi tényezőnek, ami a külső világban nyomot hagy, mert ez juttatja kifejezésre az emberi akaratelhatározást.

Igy érthetjük meg azt, hogy a tiszta jogtani iskola felfogása szerint más a jogi értelemben vett akarat és más a pszichológiai értelemben vett akarat, A pszichológiában az akarat keletkezésének rázisa a belső elhatározás, a végső elhatározás /: öntudatra emelés:/ és a cselekvés,-

a jogban és az erkölcs terén fordítva van, mert a bíró vagy pl. a lelkész elé kerül a jogilag, illetve erkölcsileg elítélendő cselekmény és ezek előtt egy tény áll, ma-

ga a cselekmény, melyből vissza kell következtetniük a végső elhatározásra és a belső megfontolásra, de a nagánjogban nagyon ~~xxx~~ ~~xx~~ ritkán vehető számításba az akaratelhatározás belső indítói.

Már a római jogászok is azon az állásponton voltak, hogy de internis non iudicat praetor, mert különben a forgalom szenvedne döntő csapást.

A belső elhatározásnak a külső megnyilatkozására a jogrend nagy súlyt helyez és nemcsak alapul veszi, de gyakran formához is köti az akarat/elhatározás külső kifejezésre jutását.

Az akaratelhatározás lelki ~~intymaty~~ ~~mely~~ folyamat, melyet ellenőrizni, létezéséről meggyőződni nem lehet, amíg ~~kültség~~ külsőleg érzékelhetővé nem válik a nyilvánítás által. Így az akaratelhatározás és annak nyilvánítása egyenlően fontosak és csak együtt alkotják a jogilag számba jövő cselekvést.

A valóságban sokkal fontosabb az elhatározásnak indoka, mint maga a kifejezésre juttatás, hiszen az akarat kifejezése az okozat csupán, amelyet a belső elhatározás mint ok

létrehoz és mégis a jogrend nem tehet egyebet, mint megfordítja a dolgot és az akarat kifejezését veszi alapul, mert azon a véleményen van, hogy a forgalom biztonsága a legfontosabb és nem veheti figyelembe azt, amiről meggyőződést szerezni nem lehet, vagy nagyon is nehéz, s így nem tehet mást, minthogy azt veszi figyelembe amiről a forgalom gyorsaságának kívánalmai szerint azonnal meg lehet győződni: az akarat kifejezését és csak szükség esetén törekszik arra, hogy a kifejezésből visszakövetkeztetve vizsgálat alá vegye az elhatározás belső folyamatát.

A tévedést előidézhetheti az, hogy a külső világ nem megfelelően, hiányosan, vagy nem a valóságnak megfelelően tükröződik vissza lelkünkben, képzeletünkben, s így más akarat-elhatározásra ad kiindulópontot, mintha megfelelően tükröződött volna vissza. Ez a tévedésnek egyik lehetséges oka.

A tévedésnek másik lehetősége az, hogy a belső gondolatvilágban áll elő valamely hiba, midőn a képzetek helyessége tekintetében valóban nincs hiba, azonban a gondolatvilág hibás, a motivumban, tehát az indító

okban keletkezik a tévedés, az indító ok hiányzik, vagy a valóságnak meg nem felelő ez a belső tévedés, mely lelki világunkban történt és amelyben az akarat alakulására hat zavaró módon az ok téves feltevése.-

III. fejezet.

Amidőn a külső világnak a jelenségei nem tükröződnek vissza képzeletünkben hűen, nem jön létre az akarat és kinyilvánítás között az összhang.

Ennek lefolyását úgy lehetne rekonstruálni, hogy az emberi elme igyekszik beleilleszkedni a külső világba, de téves utra kerül. Az eltévelyedést sokféle ok idézheti elő, így a fáradtság, szórakozottság, sietség, izgalom stb. Hiszen még olyan akaratképzési szerv, mint a törvényhozás is, mutat példát arra, hogy az akaratot helytelen kinyilatkozás követi, még ott is előfordulhat az, hogy az emberi elme végeessége előállítja a tévedést, elmélyed, leköti valami más és be kell ismerni a tévedést, azt, hogy mást jelentettünk ki, mint amit kijelenteni

akartunk.

A most említettnek a minősítése áll fenn akkor, amidőn az akarat fennáll, de az akaratkijelentés tartalma nem fedí akaratunkat. Ez a tévedés is az emberi szellem végelessége miatt áll elő. Ezek azok az esetek, melyek jogilag ugyanolyan megítélés alá esnek, mint amidőn a távirati, küldönci közlés hibás, mert az akarat két alkat eleme nem esik össze ezekben az esetekben, hanem divergálás áll elő az akarat és kijelentés között. Ezt is félreértésnek szokás nevezni, ámbár félreértés a szó szoros értelmében akkor fordul elő, amidőn valaki homályos kifejezéssel él, azt a másik nem jól érti meg, illetőleg más értelmet ad neki és ez azután kölcsönös tévedésre vezet. Ilyenkor a gyakorlatban az a látszat eleinte, mintha a két fél valóban akaratmegegyezésre jutott volna, s csak utóbb derül ki, hogy az egyik fél nagyothallása, vagy hibás megértése miatt az akaratmegegyezés nem állott elő és a kijelentések szétágazók voltak.

A jogrend akaratmegegyezés alatt olyan közös akaratot ért, mely az ügyleti feleknek

oly közös akarata, melyet teremtő szintézis hoz létre, vagy legalább is kompromisszum, mely mechanikusan hozza egy kalap alá az ügyleti felek akaratait.

Az első esetben az a helyzet, hogy a két fél akarata valóban összefolyik, a két akaratból elválaszthatatlanul egyetlen akarat támad, amelyben nem is lehet már megkülönböztetni a két félnek azelőtti külön akaratát, mert a felek lelkiileg úgy egyeztek meg, hogy kölcsönösen meggyőzték egymást állításaiknak helyességéről és mindegyik azt akarja, amit a másik akar.

A második esetben is létrejön ugyan az akaratmegegyezés, azonban itt már nem ugyanaz a helyzet, mert az egyik fél belenyugszik ugyan az u. n. közös akaratba, azonban a két akarat összefolyása, teljes egybeolvadása a valóságban nem történt meg.

Ezeket a mozzanatokot a jogrend nem veheti figyelembe, mert mindezek lelki folyamatok, s így nem jöhetnek számításba a forgalom biztonsága érdekében sem, éppen úgy, mint azon esetben sem, amidőn több ügyleti fél van és közös akaratukat majorizálással

hozták létre, de mint egység állnak a másik ügyletkötő féllel szemben, aki tudatában van annak, hogy a másik ügyletkötő fél több fizikai személyből álló oly egység, melynek, vagy kinek akarata nem áll az összesek akaratából, de közös akaratnak kell tekinteni a többség által létrehozott akaratot.

Az akarat a lényeg és a jogrendnek mégis az a kötelessége, hogy a kijelentést, a formát fogadja el alapnak, mert különben csaknem minden ügyletet hatálytalanítani lehetne azzal, hogy más volt az akarat, mint a kijelentés,-

ez azonban a forgalmat nagyon nehézkessé tenné, mivel mindig tartani lehetne és kellene is ezen eshetőségtől.

A tévedés kivételes jelenség és ezen kivétel miatt nem szabad áldozatul hozni a forgalomnak biztonságát és megbízhatóságát. A jogrendnek ezen álláspontja azt a hatást éri el, hogy figyelmeztet mindenkit, hogy kijelentéseiért vállalnia kell a következményeket, s ezzel is csökkenti a jogrend a kivételeket, ha azután ennek ellenére is tévedés áll elő, akkor viselnie kell a tévedőnek a követ-

kezményeket, ha csak a jogszabályok lehetővé nem teszik a jogügyletek megtámadását. Mindenkint figyelmeztet a jogrend álláspontja, hogy jogi hatásu akaratkijelentéseknél óvatosan járjon el, mert a jogügyletek komoly érdekek kielégítésére szolgálnak, s ha mégsem óvatos a tévedő, akkor magára kell vetnie a következményekért, annál is inkább, mert bizonyos körülmények között a cselekvőképes személy részéről valóban elvárható.

Más az eset akkor, ha a tévedés más által okoztatik, mert ekkor tévesztésről, vagy igen gyakran csalásról is van szó.

A tévedés nagy feladatot ró a törvényhozásra és a bíróságokra is, midőn meg kell állapítani a tévedő fél óvatosságának hiányát, illetve annak mértékét és a tévedéshez fűződő gazdasági érdeket, hogy a forgalom biztonságának és osztóigazságának követelményei összhangban maradjanak.

Szabadabban lehet megoldani azokat az eseteket, amelyekben a jogi kapcsolat nem materiális érdekek miatt jött létre, mert ezeknél nem találjuk meg a forgalom biztonságának követelményét és ezeknél fordul elő

az, hogy a jogrend lehetővé teszi az ügylet megtámadását és végeredményben érvénytelenítést, ahol az akarat a belső megalakulásnál téves már. Ilyenek az ingyenes ügyletek [^] és a házasság, valamint a halálesetre szóló intézkedések. Így az ajándékozó megtámadhatja az ügyletet az indokban való tévedés miatt, mondván, hogy ő azt hitte, hogy az előnyöket az ajándékozott javára írta; jallenet nem tőle származtak azok, vagy azt hitte, hogy rokon és utóbb kiderült, hogy nem rokon, stb. A házassági jogban a mondotak szerint hasonló helyzettel állunk szemben, s ugyanez a jogrend a halálesetre szóló intézkedéseknél, ha ezen intézkedések téves indokok alapján történtek. Ezeknél az eseteknél látható az, hogy a jogrend sem veszi szem elől azt a tényt, hogy az akaratkijelentés csak a forma, de a lényeg az akarat maga, az akarat képezi a jogügylet fő létesítőjét és ez előtt meg kell hajolnia a formának, mert ez a helyes és ez a törvényhozás akarata.

[^] Lásd Suhayda i.m. 64. §. 73. oldal.-

Schopenhauer volt az, aki egész bölcseletének alapjává az akaratot tette és azt vette bölcseletének alapjául, hogy az egész világ realitása az akaratban van, mert azt mondotta, hogy a törvény általános akarat, a szokásjog népakarat, mely hallgatólagosan nyilatkozik meg, az egyén akkor nem cselekvőképes, ha nincs akarata, a jogügylet is az akaraton mulik stb. Hasonló elveket vallottak Lassale, Hegel, Savigny, Puchta stb. Windscheid a jogalanyiságot akaraturalomban látta, viszont Ihering nem, s ha Szladits Ihering mellé is áll, azonban Moer a windscheid-féle állásponthoz van közelebb.

Az u.n. ontológiai ítélet - mint tudjuk-egyszerű ténymegállapítás, melyet a jogfilozófia szembeállít az értékitélettel, szembeállitható azonban az ontológiai ítélet, mint egyszerű ténymegállapítás és ennek mással való közlése, az akaratnyilvánítással is. Az ontológiai ítélet ebben a vonatkozásban nem egyéb, mint tudatkijelentés, amit a magyar magánjogban számos esetben láttunk, így ha értesítjük az adóst a követelés átruházásáról, akkor ezáltal semmiréle akaratkijelen-

tés nem történt, hanem egy ténynek a közlése, annak nevezetesen, amelyről az értesítést nyújtónak tudomása van. Az ilyen közlésben nincsen az akaratnak semmiféle megnyilatkozása, jöllehet az ilyen közlésnek jogi szempontból fontos következményei vannak és legtöbb esetben azért történik az ilyen közlés, hogy az értesítéshez fűződő joghatások bekövetkezzenek. Az ebbeli szándék azonban, s ennek ilyen közlése a kívánt jogi hatásnak nem képezi előfeltételét, a tudatkijelentés nem feltételenül irányul jogi hatásra és a jogi hatás akkor is bekövetkezik, ha ezen szándék nincsen meg a közlést teljesítő személyben. Az ilyen joghatással bíró tudatközlés is ügyleti képességet igényel, itt is lehetséges képviselőt és ezért arra a következtetésre jutottak, hogy mivel itt is helye van a tévedésnek, megtévesztésnek, csalásnak, kényszernek, - ezért az ilyen tudatközlések is éppen úgy megtámadhatók, mint az akaratközlések. Ezt a problémát nehéz eldönteni, mert ha akaratlanul nem bíró, pl. kiskorú személy az engedményes és az ilyen személy által történik meg az engedményről szóló köz-

jegyzői okirat beküldése, s hiányzik az értesítés megküldéséhez a kiskoru felügyelőjének a beleegyezése, akkor joga van-e az adósnak az értesítést meg nem történtnek tekinteni és a régi hitelező kezéhez fizetni.

Előfordulhat a jogrendben olyan eset is, melyben a jog valójában azt kénytelen vizsgálni, hogy az egyén belsőleg mit akar, így csódnél is azt kell vizsgálni, hogy a hitelezők megkárosítására irányuló belső szándék mennyiben van meg. Gyakran kell a jogrendnek figyelni arra, hogy a fél nyilatkozata mennyiben felel meg az üzleti fél józanul feltehető akaratának, sőt még az is előfordul, hogy a belső érzésvilág kerül számításba, így a fájdalom díj esetén.

Az emberi magatartás belső és külső részre oszlik és mindkét résznek olyan bőséges skálája képzelhető el, hogy a jogi normák azok mindegyikét nem képesek figyelembe venni, sőt sokszor nem is lehet előre látni, vagy megállapítani azt.

Az ilyen megállapítások, már t.i., hogy a konkrét eset a skála mely fokára illeszthető, nemcsak tudományos szempontból érdekes,

hanem fontos gyakorlati következményekkel is járhat.

Helyesen járt el a magyar magánjog rendje akkor, amidőn ezen eseteket rugalmasan szabályozta és bő teret engedett a bírói mérlegeléseknek a tévedések megítélésénél, mert a magyar bíróságok tudományos felkészültségéhez és gyakorlati érzékéhez képtelen nem férhet.-